

Dr. Dirk Rohtus (KU Leuven/ Campus Antwerpen):

‘Turkije politiek explosief. De Europese Unie ver weg?’

Universiteit Derde Leeftijd Leuven, 21 oktober 2014

Samenvatting

De Republiek Turkije (in het Turks *Türkiye Cumhuriyeti*) die Mustafa Kemal, later Atatürk genaamd, in 1923 boven de doopvont hield, was gedacht als het tegenbeeld van het Ottomaanse Rijk: ze zou geen samenraapsel meer van verschillende volken zijn waarbij de moslims slechts een relatieve meerderheid vormden, maar een sterke staat als cocon van de Turkstalige natie en waarin niet-moslims niet meer dan een onbeduidende minderheid voorstelden.

Een cultureel homogene staat zou de republiek zijn, eentalig Turks, Europees naar de geest en uitgerust met de instellingen van de Westerse democratie; een lekenstaat ook die de islam beschouwde als deel van de Turkse identiteit, maar hem tegelijk aan banden legde. Een staat die geen verdere territoriale ambities koesterde en in vrede leefde met zijn burens. Een staat die in het Midden-Oosten toch een vreemde eend in de bijt was: met hun seculiere opstelling, meer bepaald met de controle van de staat op de religie, maakten de nieuwe elites die zich naar Mustafa Kemal (Atatürk) Kemalisten noemden, zich niet erg geliefd bij hun Arabische burens in de moslimwereld. Ook het aanleunen bij het ‘ongelovige’ Europa dikte dat wantrouwen tegenover Turkije nog aan.

Ondanks alle lippenbekenentissen is de relatie tussen de Europese Unie (EU) en Turkije er niet op verbeterd. Turkije wil erbij horen, Europa stelt strenge eisen. Turkije moet een volwaardige democratie zijn en op een sterke economie bogen. De huidige regering van AKP-signatuur, de partij van vrome moslims, is sinds 2002 aan de macht. Ze werkte de afgelopen jaren aan hervormingen, zoals de Turken al 180 jaar doen. Ook dit proces kent hoogten en laagtes. In sommige periodes gaan het hervormingsproces en de democratisering vlot vooruit, dan weer sputtert de motor. De voorbije jaren woedde een levensbeschouwelijke strijd, een ‘*Kulturkampf*’ als het ware, tussen enerzijds de Kemalisten en anderzijds de religieus geïnspireerde bewindvoerders. De uitkomst van deze

ideologische strijd bepaalt in hoeverre Turkije in democratische zin evolueert. Er is veel kritiek binnen en buiten Turkije dat het land onder voormalig premier en huidig president Recep Tayyip Erdoğan de autoritaire toer opgegaan is.

Zou een teleurgesteld Turkije zich afkeren van Europa? De relatie Turkije en de EU wordt bijna altijd bekeken in het licht van alles-of-niets. Ofwel treedt Turkije toe de EU ofwel keert het deze beledigd de rug toe. Alternatieve voorstellen zoals 'geprivilegieerd partnerschap' of 'Extended Association Membership' (in de zin van een verdiepte samenwerking op het vlak van handel en economie) stoten op weinig of geen enthousiasme. De Turken willen meezingen in het Europese koor.

Turkije heeft ook een actieve buitenlandse politiek ten aanzien van de buurstaten gevoerd onder de benaming 'Strategische Diepte'. Deze was nooit als alternatief voor de EU gedacht, maar veel vruchten heeft ze niet afgeworpen. De relatie met de buurstaten, bijvoorbeeld Syrië en Israël, blijft moeilijk. Het heeft Ankara veel moeite gekost om zich te verzoenen met de Koerdische deelstaat KRG in het noorden van Irak. Maar tegenover het autonome Koerdische 'Rojava' in het noorden van Syrië blijft Turkije wantrouwig. Dat zou op zijn beurt weer de spanningen tussen de Turkse Koerden en de Turkse staat kunnen doen toenemen. Als het vredesproces tussen beide mislukt, zou ook de relatie tussen de EU en Turkije er wel eens onder kunnen lijden.

Literatuur

Bernard Bouwman, *Tussen God en Atatürk. Turkije achter de schermen*, Prometheus, Amsterdam 2009, 191 blz.

Frédérique Geerdink, *De jongens zijn dood. Een journalistieke reis naar de kern van de Koerdische kwestie in Turkije*, Spectrum, Houten-Antwerpen 2014, 255 blz.

Dirk Rohtus, *Turbulent Turkije. Europese of Aziatische tijger?*, Pelckmans, Kalmthout 2011, 188 blz.

Dirk Vermeiren, *Turkse jaren*, Van Halewijck, Leuven 2010, 184 blz.